

Budapest, 1945 XII.25.

L44624 106413

Kedves Máli,

most hogy végre alkalom nyílik Magának írni, zavarban vagyok és nem tudom, hol kezdjem. Mert hiszen egy ilyen hosszú idő alatt annyi minden történt velünk, úgy megváltozott az egész életünk - és ugyanez történt Magával, - hogy lehetetlen ezt ~~ah~~ a hosszú időt röviden, egy levélbe férően és mégis emberileg érthetően rekapitulálni.

Mivel azonban valahol csak el kezd kezdeni, kezdem ott, ami nekem a legfontosabb: a munka kérdésénél. elmondhatom, hogy ebből a szempontból még sohasem éltem át olyan jó időt mint Moszkvában. A bécsi és a berlini tartózkodásom forгатaga, szakadatlan napi kötelezettségei után új korszak volt, hogy nem kellett mással foglalkozni mint ami tudományosan érdekelt /csak melleleg említem meg, hogy ebből kitűnően meg lehetett élni; anyagi gondjaink egy pillanatra sem voltak, pedig az egész idő alatt egy sort sem irtam pénzszerzés kedvéért/. Most persze megint felmerül a nehézség: Magát bizonyára érdekelné, hogy mit csináltam. De erre a levél a legkevésbé alkalmas forma. Talán megkönnyíti a helyzetet, hogy a levéllel együtt két kis könyvet küldhetek Magának, amelyek ~~magának~~ megmutatják az utolsó évek munkájának legalább az irányát. Ha ehhez hozzáteszem, hogy ezek kis könyvek, hogy Budapesten megállapodásaim vannak még 6-7 könyvre, s ezzel kéziratom-anyagom még mindig ^{nem} ~~merült~~ ki, akkor talán valami fogalmat adtam Magának arról, hogy ez az utolsó évtized szép és termékeny idő volt.

Ezt fokozta még az is, hogy Moszkvában egyáltalában nem kellett emigrációs életet élni. Én ugyan csak nagyon tökéletlenül beszélek oroszul és olvasni is csak tudományos könyveket tudok, belletrisztikát nem /Gertrud sokkal többet tud nálam és már orosz könyveket is fordít magyarra/. A közel jövőben jelenik meg tőle a nagy orosz kritikusnak, Dobroljubovnak, egy ~~xxxx~~ essay-gyűjteménye. De ez a nyelvi nehézség nem akadályozta meg, hogy barátokat és bajtársakat találjunk. Kevéssel megérkezésem után alakult egy harcos

folyóirat, amelynek én az első pillanattól fogva egyik főmunkatársra lettem. Ebből a körből azután kiválóatódzott három közeli jó barát - neveket nem írok ide, mert az ugysem mond semmit - akikkel komoly benső emberi kapcsolatok fejlődtek ki. Azt mondhatnám, hogy Popper Leo halála óta senkivel sem éltem olyan igazi szellemi közösségben, mint eggyel e három közül. Ha ehhez hozzáveszem, hogy abban az irányban, hogy dolgaim megjelentek, a tehetséges fiatalság állandóan felkeresett utmutatásokért és tanácsokért és nem eggyel közülük emberi kapcsolatok is épültek ki, akkor még ebből a lerövidített és elvont elbeszélésből is láthatja, hogy lényegében igen jó dolgunk volt. Ez persze nem azt jelenti, hogy minden békés és zavartalan lett volna. Ellenkezőleg. Voltak nagy irodalmi és irodalomelméleti küzdelmek, amelyekben nagyon élénken résztvettem; elég sok támadásban is volt részem. De ez mind együtt csak hozzájárult ahhoz, hogy igen jó időnek mondhassam a moszkvai életet.

Gertrudnak is és a gyerekeknek is igen jót tett ez az idő. Gertrud ökonómiai elgondolásai nagyon kifejlődtek ezek alatt az évek alatt, már szinte teljesen megérték az irodalmi kifejezésre. Remélem, hogy, ha itt nyugodtabb idők jönnek, módjában is lesz ezeket a dolgait a nyilvánosság számára megírni. Feri a háborúig egy moszkvai gyárban dolgozott mind mérnök, nagyon fejlődött ugy szakmájában, mint általában világnézetileg. Egy egész sor találmánya van, amelyeket mindenfelé alkalmaznak, most is azon van, hogy egy új fontos találmányt ~~ez~~ tető alá hozzon. De talán még jobban fejlődött világnézetileg és emberileg. Nagyon kedves derék, tehetséges felesége van, egy "alulról jött" fiatal orosz asszony, aki mindnyájunkat állandó meglepetésben tartott azzal, hogy szellemi képességei hogyan bontakoztak ki mindig jobban, ugyszólván hétről hétre. Nagyon kedves 6 éves kislányuk van. Feri most a Kaukaszban, Maikóban dolgozik egy hasonló gyárban. A kulturális körülmények ott természetesen távolról sem olyan kedvesek mint Moszkvában, ezekkel eleinte igen sok nehézségük volt, de az a benyomásunk, hogy most lassan rendbe jön életüknek ez a része is.

Viszont élelmezés és klíma sokkal ~~közvetlenebb~~ kedvezőbb mint Moszkvában, ami különösen a kislány szempontjából fontos, akinél gyakran hasonló bajok voltak, mint annak idején a fiuknál Bécsben. Lajosoról nem írok, mert róla Maga valószínűleg több ujjat tud mint mi; a háború óta eddig még csak sürgönyösszeköttetés van köztünk. Ancsi elvégezte az egyetemet, kémikus mérnök lett, a háború óta különböző gyárakban dolgozik, most azt írja hogy át akar menni egy tudományos intézetbe, amit mi nagyon helyeselnénk, mert azt hisszük, hogy itt fogja megtalálni igazi tehetségét. Közben már két férje volt, de mindkettőtől elvált. Adja a jó szerencse, hogy a harmadik házasság jobban sikerüljön. Így egyedül marad Moszkvában, de szerencsére a mi régi szomszédjainkkal, egy kitűnő kémikus tudóssal, nekünk jó barátunkkal lakik együtt, akivel és feleségével ő is igen jól van és akiknek gyerekeit nagyon szereti. Ily módon mégis valahol családban marad. Egyelőre nincs szó arról, hogy a gyerekek idejöjjenek, ahhoz a megélhetési viszonyok itt ma túlnehezek és nem volna értelme emnyit kockáztatni.

Ferinek az a terve, hogy, ha itt konszolidálódnak a viszonyok, ideköltözik, amely tervet megkönnyíti az, hogy Gertrud matyásföldi villája épségben marad, úgy hogy elhelyezkedése könnyebb volna. De ezzel is várni akarunk. Ancsi még nem döntött.

.Ezzel eljutottam a pesti érkezésig. Ez ugyan sokkal rövidebb időről szól, de a tudositás még sokkal nehezebb. Még magam sem tudom, hogy mit érzek és gondoljak, nemhogy pontosan meg tudnám mondani. Egyelőre a külső életben teljes provizórium van. Eleinte egy igen közép-szerű, szállodában laktunk, most egy jobb penzióban van két szobánk. Könyveim még csak részben érkeztek meg; de kipakkolni nem lehet őket, így komoly munkáról még nem lehet szó. Egyelőre persze még könyvekkel együtt is alig, mert annyi előadás, újságcikk, konferencia stb. van, hogy azt se tudom, hogy fogom majd egyetemű előadásaimat tisztességesen előkészíteni. /Az esztétika és kulturfilozófia tanára lettem - ez utóbbi azt jelenti, hogy arról adok elő, ~~amiről~~ tetszik, ~~első~~ félévben a fasizmus keletkezéséről./ Az átmenet eleinte

nehéz volt, különösen Gertrudnak, aki az új viszonyok, a gyereketől való elválás miatt nehéz idegdepresszió ment keresztül; ezt nem kell Magának magyarázni, szó nélkül is megérti.

Hogy milyen lesz a helyzet itt számomra, az természetesen az általános politikai fejlődéstől függ, amiről csak hosszú tanulmányban lehetne beszélni. Általában a régi és új ismerősök jól fogadtak és ami különösen kellemes, néhány tehetséges fiatal emberrel már össze is ismerkedtünk és kezdünk összebarátkozni. Nagyon meglepett, hogy régi könyveimnek milyen sok és hű olvasója van itt. Ez a megérkezésnél nagyon kellemes volt, kérdés persze, hogy ezek hogy fognak reagálni az új dolgokra. Ha a kis Balzac-könyv előszavát elolvasta, látni fogja, ezt a helyzetet, mert az messzemenően ezekhez a régi olvasókhöz szól. Meg vagyok róla győződve, hogy az idősebbeknél nem lehet semmit sem csinálni, csak azt lehet remélni, hogy az ember a fiatalokra hatással lesz. Az utolsó 25 év itt általában nagyon demoralizálóan hatott, még a szellemileg és erkölcsileg tehetségesekre is.

Amikor megérkezésünkkor mint régi ismerőst üdvözöltek, ebben mindig, vagy szinte mindig szerepet játszott Maga is. A meleg hangból kiérezhettük, hogy itt is csak jót beszélt rólunk. Az első ember, akitől Magáról hallottam, Horváth Zoltán szociáldemokrata publicista volt, de azóta még nagyon sok mással is beszélgettünk a régi időkről, Magáról, Körtvélyesről. Az utolsó hetekben összekerültünk Kovács György fogorvos^{ekkel}~~szal~~, akik Lajcsóval Körtvélyesen találkoztak és sokat beszéltek nekünk róla és Magáról. Ezekben a beszélgetésekben felmerült egy praktikus kérdés, amelyben Magához fordulunk. Mi azt hisszük körülbelül 4-6^{het} múlva megkapjuk a lakásunkat, a Ferencz-József rakparton. Valami butorhoz is hozzájutunk a párt segítsége révén. Most már Kovácsék azt mondták nekünk, hogy a maga dolgai épségben megvannak Hatványéknál. Lehetséges volna-e, hogy ebből egyet mást kölcsön kapjunk, addig, amíg Maga idejön, vagy másképpen diszponál a dolgai felett. Kérünk erről értesítést és ha belemegy, felhatalmazást.

Cím egyelőre még

Váci-
1946

Váci - u. 40. III. e. *Balogh* Rubadság pensio

Ide nyugodtan írhat, vagy sürgönyözhet, még abban az esetben is, ha kiköltöztünk volna, eljut hozzánk, mert sok barát és ismerős lakik itt, köztük Herberték.

Most már Magán volna a sor, minket értesíteni arról, hogy hogyan éltek, és hogyan élnek. Egyet-mást hallottunk régi ismerősöktől Magáról és Gergelyről, Gyuriról, akinek tudományos működését nagyon dicsérik. De ez persze távolról sem elég ahhoz, hogy csak hozzávetőlegesen konkrét képünk legyen arról, mit csinál Maga, hogyan él - hogy aztán legalább levélileg megpróbáljuk helyreállítani a régi kapcsolatot. Mik a tervei? Van-e szándéka, ha csak látogatóba is, eljönni ide? Amnyi kérdés van, ami itt érdekelne minket, hogy fel se lehet sorolni. Nagyon kérjük Magát, küzdje le a nehézségeket, amelyek minden ilyen első levél előtt állanak és írjon minél részletesebben.

A régi szeretettel üdvözöljük mindnyájukat

Algyey

Gerbud

Lesznai

144124-1062/8

Budapest, 1966 jan.5.

Kedves Mái !

Nagyon köszönöm, hogy a könyvedet elküldted nekem. Pillanányilag annyira benne vagyok a munkában, hogy nyugodtabb időkre halasztom el az olvasást. Addigra talán a magyar szöveg is megjelenik, mert jobb szeretném életrajzodat saját hangvételeddel és nem fordításban olvasni. A német kiadásról különben mellékelek egy ujságkivágást; talán eddig még nem jutott el Hozzád.

Sok meleg üdvözlettel Neked és Gergelynek

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

82